

2.4. ДИЗАЙН ШКІЛЬНОГО ФОРМЕНОГО ОДЯГУ: ІСТОРІЯ, СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ

ВАСИЛЬЄВА О.С., ОВЧАРЕК В.Є., ВАСИЛЬЄВА І.В.

Київський національний університет технологій та дизайну
vasileva.os@knutd.com.ua

Анотація: В дослідженні комплексно розглядаються питання дизайну шкільного форменого одягу. Проведено аналіз основних складових, кольорових сполучень та пропорційних співвідношень шкільних формених комплектів в країнах світу. Визначено пропорційні гармонійні співвідношення в комплектах шкільного форменого одягу, що представлено на ринку України. Проведено аналіз споживчих вподобань щодо асортименту, складу комплектів та кольорів шкільного форменого одягу в Україні. Досліджено умови експлуатації виробів шкільного форменого одягу.

Ключові слова: шкільний формений одяг, дизайн, форма, гармонійні пропорції, колір.

Вступ. Дизайн комплектів форменого одягу найчастіше є питанням розробки предметів одягу, що об'єднує членів спільноти (компанії, об'єднань певної діяльності). Це є вирішальним в визначенні та розповсюдженні певних стилів життя, програм соціальної поведінки, ціннісних орієнтирів та формує соціально-психологічні установки в масовій свідомості суспільства [2, 11, 16, 17]. Дизайн шкільного форменого одягу в контексті елемента освітнього середовища одночасно з виховною та дисциплінарною задачами виконує інформативну задачу, формує оточення дитини та соціалізує її. Шкільний формений одяг як соціокультурне явище ставить перед вченими та дизайнерами завдання вирішення проблем пов'язаних з обґрунтуванням та осмисленням механізмів впливу одягу на життєдіяльність школярів.

Дослідженням проблематики саме доцільності використання шкільного форменого одягу у освітніх закладах займалися багато вчених в Україні та в світі. Питання доцільності шкільного форменого одягу, переваги та недоліки його використання у середніх навчальних закладах різних країн досліджувались у роботах [20-22]. Автори зазначають, що наявність обов'язкового форменого одягу у школярів, перш за все збільшує безпеку та запобігає насильству серед учнів. Результати досліджень надані у роботах [20, 21] показали, що наявність обов'язкового шкільного форменого одягу призводить до зменшення насильства і крадіжок в навчальних закладах. Однак у роботі Дж. Санчеза, А. Йохсімера та Г. Гілла [20] зазначено, що серед школярів лише невеликому відсотку учнів подобається носити формений одяг (12,7%), одночасно респонденти підтверджують, що форма робить їх більш дисциплінованими та надає більшу безпеку в школі [20, 21].

Поняття форменого одягу, його використання та вплив на людину досліджувалось у роботах [5, 10, 12-14]. Паршутин І. А. в своїй роботі з психології використання форменого одягу зазначає: «Одяг в особливому контексті регулює дії, норми і порядок. Вже сам факт видачі форми означає зміну соціального статусу. Формений одяг дає право вимагати ...виконання правил і норм організації в цілому. Інший бік справи: форма зрівнює всіх..., робить індивідуальність все менш значущою перед обличчям колективу» [13; С.199]. Вплив шкільного форменого одягу на навчальний процес та дисципліну учнів у освітніх закладах досліджувався у роботі Т.В. Власової. Авторка підтверджує важливість використання форменого одягу у школах: «форма дисциплінує; форма згладжує соціальну різницю; форма створює ефект зчитування, дитина в формі адекватно сприймається як учень школи» [5, С.144].

Луцева І. досліджувала вплив форменого одягу на розвиток особистісних якостей учнів. У своїй роботі [10] вона зазначає, що шкільний формений одяг сприяє формуванню таких особистісних якостей як організованість, відповідальність, охайність, старанність, ретельність, сумлінність. Формений одяг є необхідним елементом в виховному процесі, він сприяє формуванню морально-вольових якостей особистості, стимулює до навчання, розвиває соціальні навички (спілкування, колективізм, корпоративність тощо), дозволяє школяреві ідентифікувати себе як члена класного і шкільного колективу, носія його норм і цінностей. Шкільний формений одяг сприяє корекції таких негативних якостей особистості як неорганізованість, зарозумілість, снобізм, нерозвинений естетичний смак. «Формений одяг є елементом виховання, дисциплінованості та важливим інструментом соціальної ідентифікації дитини, що створює необхідну дистанцію між учнем та вчителями» [14; С.402]. Проведений аналіз наукових досліджень підтверджує важливість шкільної форменого одягу в освіті та вихованні учня як виховного та дисциплінарного інструменту соціальної ідентифікації дитини [5, 12, 14, 15]. Д. А. Айкян в своїй роботі зазначив, що введення сучасного, ергономічного, модного і доступного за ціною шкільного одягу дозволить учням більш якісно освоїти нові соціальні ролі, сформуванню своєю особистістю [1].

Постановка завдання. Останніми роками використання та обов'язковість шкільного форменого одягу не регламентується державою та багатьма школами України, однак згідно з проведеними дослідженнями [4] цей вид одягу залишається актуальним та затребуваним. В питаннях дизайну шкільного форменого одягу окреме місце займає проблематика психофізіологічного комфорту дитини. Ергономічні особливості змін у параметрах тіла дитини пов'язані з динамікою її зростання у певні вікові періоди. Психічний розвиток школярів теж проходить певні стадії, під час яких змінюється якісне сприйняття дійсності, формуються чіткі межі між уявою та реальним світом, самооцінка та визначається власне «Я».

Теоретико-методологічне обґрунтування принципів формоутворення в дизайні одягу покладено в основу багатьох наукових праць та теорій. Формоутворення, як процес досліджувалось не лише в сфері дизайну та проектування, але й у напрямках філософії, культурології та історії в роботах Ж.-Л. Бессона [3], Н.М. Камінської [7], Л. Кибалової, О. Гербенової, М. Ламарової [8]. В цих роботах були розглянуті питання організації костюму, як цілого та зміни його форм та пропорцій у часі, що пов'язано з багатьма факторами: соціальними змінами в суспільстві, економічним розвитком, історичними подіями тощо. Однак, існуючі на сьогодні результати досліджень не достатньо розкривають особливості проектування шкільного форменого одягу.

Питання дизайну форменого [9, 18], шкільного форменого [5, 6, 14, 17, 22] та дитячого одягу [11, 19] досліджували багато вчених. Проблемами удосконалення процесу проектування дитячого одягу присвячено дослідження Г.В. Омельченко, М.В. Колосніченко, С.В. Донченко, К.Л. Пашкевич [19], в роботі яких розглядалися питання конструктивно-технологічних рішень дитячого одягу для ролерів-початківців з елементами трансформації. Автори [11] досліджували можливість використання методів трансформації у створенні багатофункціонального дитячого одягу, що дає можливість значно розширити існуючий асортимент виробів. Питаннями дизайну форменого одягу різного призначення досліджувались в роботах [9, 10, 14, 17]. Крайк Д. [17] досліджувала питання визначення особливостей оздоблювальних елементів форменого одягу (знаків, нашивок тощо). Авторами [10, 14] зазначено, що дизайн шкільного форменого одягу окрім естетики зовнішнього вигляду учня, обов'язково повинен презентувати школу та її цінності.

Зміни в освітньому напрямі, що відбуваються зараз в Україні, нівелюють старе поняття «формений одяг» щодо шкільних формених комплектів та потребують перегляду і осучаснення концепції дизайну даного асортименту виробів, а саме вирішення питань динамічної відповідності шкільного форменого одягу з урахуванням гармонійних художньо-конструктивних рішень комплектів з елементами трансформації. Систематизація інформації щодо особливостей проектування шкільного форменого одягу та дослідження сучасних потреб споживачів даного асортименту виробів визначає специфіку сучасного дизайну шкільного одягу та проектні напрями пошуку творчих рішень багатофункціональних гармонійних форм.

Питання складових дизайн-проектування шкільного форменого одягу поряд з концептуальними питаннями сучасного визначення його завдань також потребують рішень, що пов'язані з поняттями комфортності та естетичності даного асортименту виробів, а саме: ергономікою (проблема швидкого зростання дітей шкільного віку), естетикою (пропорційні співвідношення та оригінальні рішення) та економічними факторами (можливістю користуватися комплектом або окремими його елементами більший період часу, цінова політика тощо).

Результати дослідження та їх обговорення. Дизайн сучасних комплектів шкільного форменого одягу потребує виокремлення основних проектних складових, що визначали б особливості утворення даного асортименту виробів. Аналіз функцій шкільного форменого одягу показав, що даний вид асортименту поєднує в собі з одного боку утилітарні функції, як уніформа (захисний, робочий, повсякденний одяг) та соціально-естетичні функції, як елемент корпоративної культури (фірмовий стиль та дрес-код) (рис. 1). З соціальних функцій шкільного форменого одягу можна визначити наступні: інформаційна, виховна, комунікативна та функція стимулятора психічної активності.

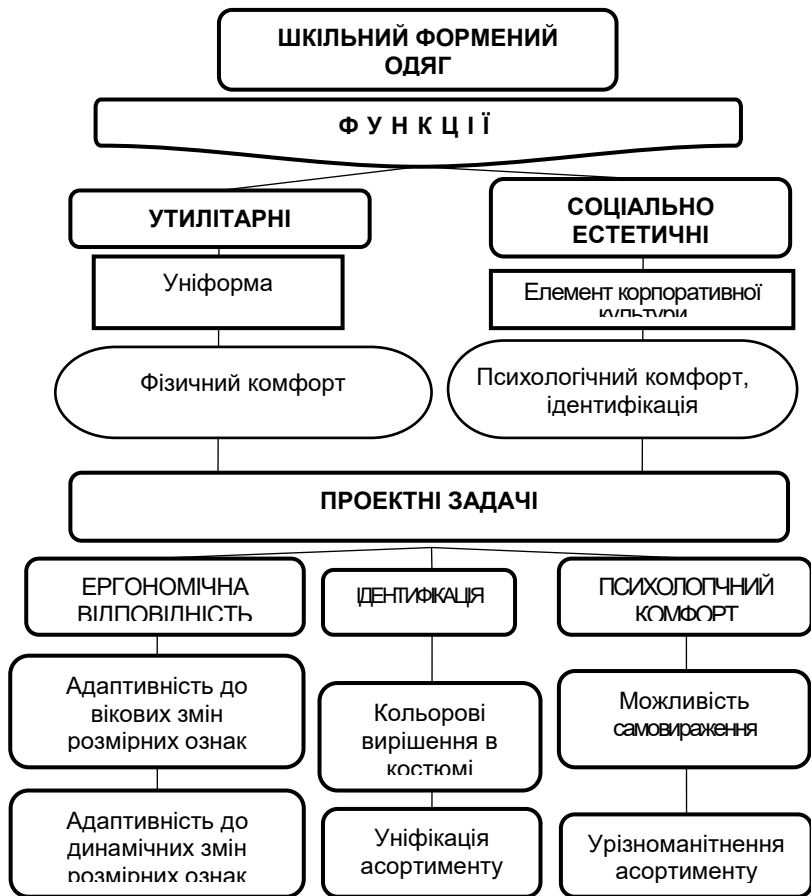
Слід зазначити, що шкільний формений одяг може розглядатись як один з символів, що поєднує систему «учень-школа», та який використовується для впорядкування відносин між учнями та вчителями. Аналіз наукових джерел показав, що у трактовці елемента корпоративної культури, шкільний формений одяг може сприяти формуванню у свідомості працівників (школярів) сукупності «правильних» символів-маяків, завдяки яким він впливає на всі сфери управління підприємством (школою).

В естетичному вихованні сучасних школярів використовують різні джерела, одне з яких є оформлення побуту школи та класу (залучення дітей до створення естетичної обстановки) [16], де зовнішній вигляд учня є однією з складових. Естетика шкільного форменого одягу – важлива складова у вихованні школяра. Саме поняття естетики форменого одягу, в системі корпоративної культури, може базуватись на засадах естетики фірмового стилю. Визначення кольорових поєднань, форм, логотипів (корпоративних знаків), пропорцій одиниць одягу та костюму в цілому тощо, може окрім естетичної одночасно виконувати інформаційно-розпізнавальну функцію. Як елемент корпоративного стилю шкільний формений одяг виконує соціальну функцію: він об'єднує групу учнів та ідентифікує її з певною школою. Дизайн шкільного форменого одягу, як елемента корпоративної культури, можна розглядати як завдання розробки виробів, що давали б можливість передавати певну інформацію про індивіда та підприємство (школу).

Одяг є одним з джерел самовираження особистості, а фірмовий одяг / дрес-код – одним з джерел вираження та представлення існуючої корпоративної культури закладу. Стиль одягу та його композиційні вирішення дають змогу ідентифікувати напрям діяльності організації. Фірмовий одяг – це спосіб заявити про себе як про частину організації. Дрес-код, так само як і фірмовий одяг, є невід'ємним елементом корпоративної культури. Складовими дизайну фірмового «корпоративного» стилю в костюмі є: кольорова гама, візуальний символ (загальна геометрія костюму та пропорції), комплектність та символіка [15].

Утилітарні функції шкільного форменого одягу – визначають його як уніформу (захисний, робочий, повсякденний одяг) (див. рис. 1).

Серед утилітарних функціональних особливостей при проектуванні шкільного форменого одягу можна визначити наступні фактори, що впливають на вирішення певних проектних завдань: віковий (особливості розвитку дитини у певний віковий проміжок), ергономічний (експлуатаційний).

Рис. 1. Концепція дизайну шкільного форменого одягу та його задачі

З метою визначення особливостей утворення комплектів шкільного форменого одягу, їх кольорових сполучень було проведено аналіз зразків та фотовідбитків шкільного форменого одягу країн світу. Результати аналізу показали, що даний асортимент виробів

розповсюджений та застосований у більшості країн. Питання складу комплектів шкільного одягу та його колірні рішення не регламентовані як єдиний зразок у всіх країнах окрім Північної Кореї, Куби та державних шкіл В'єтнаму. Аналіз досвіду країн світу, щодо використання шкільного одягу у освітніх закладах показав, що на сьогодні можна виокремити наступні напрями:

- шкільний формений одяг не регламентований державою – як практика дрес-коду певної школи (Україна, США);
- шкільний формений одяг обов'язковий та регламентований державою, але його склад та колір визначається певною школою (Велика Британія, Мексика, Китай, Росія);
- шкільний формений одяг не використовується та не регламентується (вільний вибір одягу учнем) (Німеччина, Канада);
- шкільний формений одяг обов'язковий та має єдиний зразок по всій країні (Північна Корея, Куба).

Ця політика стосується лише державних шкіл. Проведені дослідження показали, що у приватних освітніх навчальних закладах, найчастіше формений одяг являється обов'язковим, що прописано у статуті закладу (асортимент, комбінації, колір, аксесуари). Розглянемо докладніше особливості дизайну шкільного одягу в різних країнах, його структуру, колірні поєднання тощо.

Аналіз зразків та фотовідбитків шкільного форменого одягу шкіл Великої Британії показав, що до складу формених комплектів для дівчат у державних школах входять: жакет/піджак, джемпер, спідниця та/або штани, обов'язково до комплекту додаються колготки та шкарпетки певного кольору. Щоденний шкільний формений комплект для хлопчиків складається з сорочки, жакета, джемпера, штанів та краватки. Часто джемпер та/або жакет оздоблюють вишивкою або нашивкою з логотипом навчального закладу (рис.1, а). Слід зазначити, що колір форменого одягу визначається управлінням освітнього закладу, що прописується в його статуті. Окрім повсякденного шкільного костюму також регламентується спортивна шкільна форма, визначеного складу та кольорів з нашивками з символікою школи. Модель та колір взуття у шкільному форменому костюмі обов'язково регламентуються у статуті навчального закладу.

Проведені дослідження показали, що можна прослідкувати подібну комплектність шкільного форменого одягу у багатьох колишніх колоніях Британської імперії – Австралії, Індії, Сінгапурі, Уганді та Гані. В цих країнах принцип формування комплектів шкільного одягу, що був введено за часів колоніального правління, зберігається до сьогодні. Наприклад в Австралії шкільний формений одяг є обов'язковим елементом освітнього середовища, але його склад та колір вирішується у кожному освітньому закладі окремо. Комплекти, що утворюються мають спільні риси в залежності від сезону: 1) у складі костюму для хлопчиків до 13 років обов'язково використовуються шорти, а в старших класах штани; 2) головний убір є обов'язковим елементом шкільного

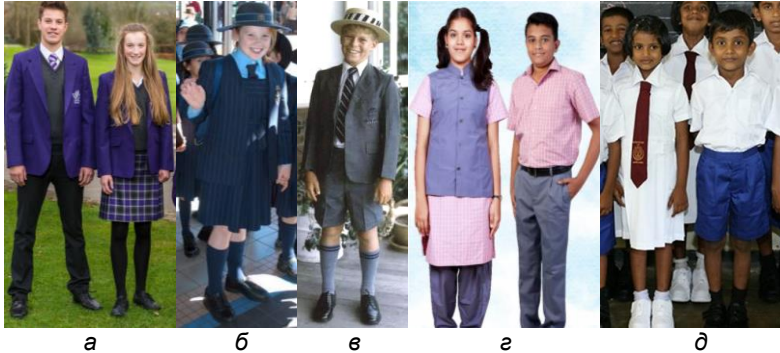
форменого костюму; 3) верхній одяг не включений до складу шкільного форменого одягу (особливості жаркого клімату Австралії), але жакети або джемperi з нашивками є обов'язковими у комплекті. Колір та модель головного убору, краватки, гольфів, шарпеток та взуття прописується у статуті школи (див. рис. 2, б, в).

Дизайн шкільного форменого одягу в освітніх закладах Індії має декілька напрямів. Постколоніальний, про-європейський дизайн шкільних формених костюмів – це комплекти, що складаються з сорочки та шортів для хлопчиків, та сорочки та спідниці або сарафану для дівчаток. Інший напрям – дизайн шкільного одягу на базі традиційного може існувати у двох видах: 1) як сарі у певних кольорах та пропорціях, 2) як моделі розроблені на базі shalwar qameez (каміз) – традиційного одягу, що складається з широких штанів звужених донизу і довгої сорочки (див. рис. 2, в). Іноді к традиційним моделям шкільного одягу можуть додаватись елементи костюму, що належать до певного віросповідання, наприклад хіджаб або чадра для дівчат, чиї родини сповідують іслам, або тюрбани для хлопчиків сикхів.

Про-європейський дизайн шкільного форменого костюму можна відслідкувати в Японії. В цій країні формений одяг в школах вважається обов'язковим. Кожна школа сама встановлює та диктує склад комплекту та кольорову гаму. Дизайн шкільного форменого одягу для середньої та старшої школи базується на військовому одязі періоду Мейдзі, що копіює європейську військово-морську форму. Комплекти шкільного форменого одягу для хлопчиків складаються з гакурану (закритий жакет та прямі штани чорного кольору) та сорочки; для дівчаток – біла сорочка, темні піджак і спідниця або «матроський костюм». Обов'язковими у складі форменого костюму – велика сумка або портфель.

В Республіці Шрі-Ланка, дизайн шкільного форменого одягу також виокремлюється в двох напрямках: 1) постколоніальний, про-європейський: для дівчаток – сорочка з краваткою та спідниця білого кольору, для хлопчиків – біла сорочка і сині шорти, які в урочисті дні замінюються на білі шорти; 2) традиційний, що заснований на національному вбранні білого кольору (див. рис. 2, д). В мусульманських школах до шкільних комплектів для дівчаток додаються штани та чадра.

Слід зазначити, що в мусульманських країнах у складі комплектів шкільного форменого костюму для дівчаток обов'язковим є хіджаб, наприклад у школах Ірану шкільна форма для дівчат обов'язково включає цей елемент. Шкільний комплект для дівчат в Ірані, може складатись з елементів традиційного одягу певних кольорів та довжин, що регламентує школа. До країн з подібним дизайном шкільного форменого одягу для дівчат належать Малайзія, Оман, Ірак, Іран, Ємен (рис. 3).

Рис. 2. Комплекти шкільного форменого одягу для учнів загальноосвітніх шкіл: а – Великої Британії; б-в – Австралії; г – Індії; д – Шрі-Ланки

Рис. 3. Комплекти шкільного форменого одягу для учениць шкіл: а – Малайзії; б – Оману; в – Іраку; г – Ірану; д – Ємену

Окремою групою можна виокремити шкільні формені костюми В'єтнаму, Куби та Північної Кореї. Ці країни, що знаходились певний час під впливом СРСР, перейняли про-радянський принцип утворення шкільного форменого костюму. В'єтнамський шкільний формений комплект для дівчат складається з темно-синього сарафану-трансформеру (спідниця із знімними бретелям) та білої сорочки. У старшій школі формений шкільний костюм для дівчини складається з традиційного плаття «ао дай» білого кольору, темно-синіх або чорних штанів та національного капелюху «поп ла». До складу шкільних формених комплектів для хлопчиків входить біла сорочка та темно-сині

штани або шорти. У складі комплектів для учнів середньої школи обов'язковим елементом є червоні краватки. Слід зазначити, що зразки шкільних сорочок можуть бути однакові за формою, але відрізнятись: обробкою країв, формою коміру, кишень та нашивками на рукавах (рис. 4, а).

Рис. 4. Комплекти шкільного форменого одягу для учнів шкіл:
а – В'єтнаму; б – Куби; в-г – Північної Кореї

В республіці Куба шкільний формений одяг обов'язковий для всіх учнів шкіл та вищих навчальних закладів. Шкільний формений комплект складається: для дівчат з сорочки та сарафану(спідниця з бретелями), а для хлопчиків з сорочки та шортів для учнів молодшої, середньої школи та сорочки та штанів(старшої школи). Комбінації кольорів можуть бути різними: біла або блакитна сорочка та червоний, жовтий або темно-синій низ. Часто кольорові комбінації можуть змінюватись за віковою ознакою учня: молодші та середні класи – білий та червоний, старші білий та жовтий (див. рис. 4, б), або блакитний та синій. Обов'язковий аксесуар до форменого комплекту молодшої та середньої шкіл – краватка. Для учнів молодшої школи – синя, а середньої – червона.

Шкільний формений комплект для дівчат Північної Кореї (див. рис. 4 в-г) складається з білої або бордової сорочки, спідниці та жакету темно-синього кольору, формений комплект для хлопчиків з білої або синьої сорочки, штанів та піджака темно-синього кольору. Обов'язковим аксесуаром є червона краватка та значок.

Аналіз зразків шкільного форменого одягу Китаю показав, що дизайн шкільного одягу китайських учнів можна визначити в наступних напрямках: 1) як класичний європейський костюм; 2) у спортивному стилі; 3) як шкільні комплекти з використанням традиційних національних елементів. Найчастіше шкільним форменим одягом слугує спортивний костюм та кросівки, колір та модель яких регламентована

школою. Дослідження показали, що учні китайських шкіл мають кілька комплектів форменого одягу: для святкових і звичайних днів, для різних сезонів року.

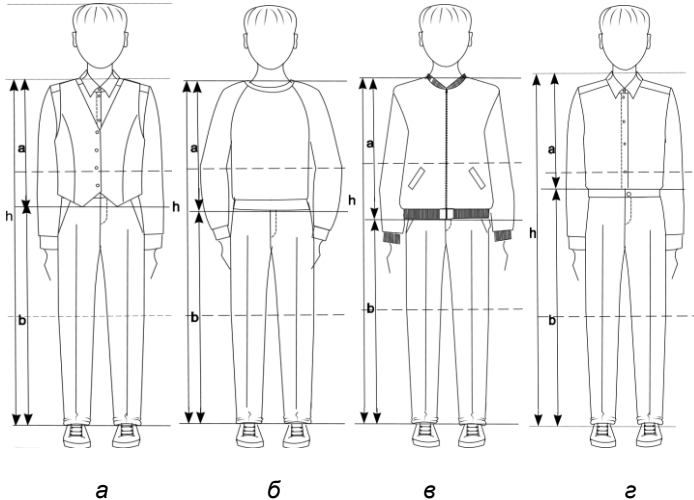
Аналіз форм та пропорцій зразків шкільного форменого одягу країн світу показав, що загалом більшість країн Азії, Європи, Південної та Північної Америки, Африки та Австралія: однакові за структурою та формою, але склад та пропорції формених комплектів в країнах відрізняються, що обумовлено кліматом, національними традиціями та релігією. Виключення, складають ісламські держави, де шкільна форма для дівчаток представляє собою або традиційний національний одяг (абайя, каміз) у комбінації з хіджабом, шейлою або хімаром. Шкільні формені комплекти для хлопчиків у ісламських країнах існують у двох видах: 1) класична сорочка та штани, 2) каміз та штани. До форменого комплекту хлопчиків можуть додаватись національні головні убори.

Проведені дослідження показали, що ідентифікаційна функція шкільного форменого одягу може бути здійснена за допомогою: форми та пропорцій костюму, певного кольору, кольорових сполучень, вишивки, нашивкам, значкам та аксесуарам з фірмовими знаками.

Дослідження зразків показало, що пропорційні співвідношення у комплектах шкільного форменого одягу про-європейського дизайну має певні особливості в залежності від віку дитини. Визначено, що у класичному про-європейському форменому комплекті для дівчат пропорційна довжина спідниці суттєво відрізняється в залежності від віку. Для дівчат молодшого шкільного віку найчастіше зустрічаються довжини спідниці міді, що становить пропорцію до росту: 2:5, 2:3 та 4:9, а для дівчат підлітків найчастіше зустрічаються міні спідниці довжина яких становить пропорцію до зросту 1:5 та міді. У костюмах дівчат найчастіше зустрічаються наступні пропорції членувань у: про-європейському шкільному костюмі: 2:3, 3:4, 3:7, 7:8; традиційно-релігійному: 7:2, 3:2, 2:5; національному: 5:8, 3:7. Для хлопчиків пропорції становлять у: про-європейському дизайні: 1:2, 4:9, 5:8; традиційно-релігійному: 4:3, 3:4; національному: 4:3, 3:4, 5:8. Вибір тих чи інших пропорційних зв'язків обумовлюється функціональними і естетичними вимогами, яким повинен відповідати виріб. Використання пропорційних співвідношень в дизайні форменого одягу є засобом отримання цілісної форми, так як створює гармонію окремих частин костюму та їх поєднань.

Для визначення особливостей проектування шкільного форменого одягу в Україні було проведено аналіз фотовідбитків зразків шкільного одягу представлених на ринку України. Результати дослідження шкільного форменого комплекту для дівчат показали, що гармонійні пропорції часто виражені довжинами 7:8 та 3:4 рукавів, довжина спідниці міні в комплекті найчастіше відповідає 1:3 довжини всього одягу (2:3 довжини складає джемпер або блузка), міді 2:3 (1:3 комплекту складає джемпер або блуза). Для визначення гармонійних горизонтальних членувань сарафанів, суконь та комплектів для дівчаток

молодшої шкільної вікової групи були розраховані пропорційні співвідношення на основі типових довжин виробів: 1) сарафани та сукні – пропорційні співвідношення довжин до зросту: 2:3; 5:9; 2) жакет та спідниця- пропорційні співвідношення: 4:1; 3:1; 9:4; 3:2; 7:8; 8:7; 5:9; 3) блузка та спідниця – пропорційні співвідношення: 3:1; 2:3; 7:8; 3:4. У комплектах шкільного форменого одягу для хлопчиків найбільш поширені комбінації комплектів у наступних пропорціях: 1) піджак та штани 4:9, 7:8; 2) джемпер та штани 2:3; 3) куртка та штани 4:5.

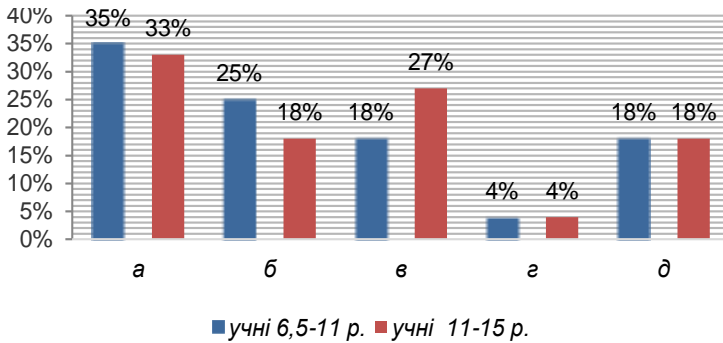
Рис. 5. Пропорційні співвідношення та довжини шкільного форменого одягу для хлопчиків молодшого шкільного віку:

а – штани та жилет: 1 – пропорція 5:9; б – штани та джемпер, пропорція 3:4; в – штани та куртка, пропорція 4:5; г – штани та сорочка, пропорція 4:9

Слід зазначити, що в композиції шкільного форменого одягу, як і в будь якому костюмі пропорціонування може реалізовуватись через співвідношення форм, членувань, площі різних фактур, кольорів, розмірів деталей, декоративних і оздоблювальних елементів.

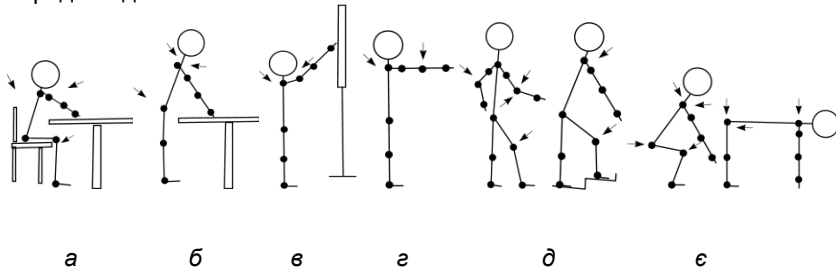
З метою визначення особливостей проектування та експлуатації шкільного форменого одягу було проведено дослідження активності дітей молодшої(6,5 років – 12 років) та старшої (12 років – 15 років) шкільної вікової групи. Результати досліджень показали, що у загальноосвітньому навчальному закладі учень проводить не менше 5-7 годин (рис. 6). Більшість дітей до 11-12 років залишаються в групах подовженого дня (близько 2-6 годин). Проведені опитування серед 200 учнів загальноосвітніх шкіл м. Києва та їх батьків показали, що у змінний одяг після занять перевдягаються лише 5% учнів. Час після уроків у

групах подовженого дня можна умовно розділити на час навчання (виконання домашніх завдань) та вільний час (прогулянку, ігри тощо).

Рис. 6. Розподіл часу робочого дня учнів молодшого та старшої шкільної вікової групи: а – сон, відпочинок; б – ГПД, секції, спілкування; в – час проведення уроків; г – збори та дорога до школи; д – час проведений дома (ранок, вечір, збори, відпочинок)

Підчас досліджень було визначено, що учні молодшого та старшого шкільного віку знаходяться в школі при постійній зміні ситуацій та умов експлуатації форменого одягу. В процесі експлуатації учні виконують велику кількість різноманітних рухів. За результатами аналізу відео матеріалів та фотовідбитків, що було зроблено у гімназії №109 м. Києва у різні періоди навчального 2017-2018 року, було розроблено типологію ситуацій використання шкільного одягу, визначено найбільш характерні пози та рухи дитини під час перебування у школі (рис. 7) впродовж дня.

Рис. 7. Типові рухи та пози учнів молодшого та старшого шкільного віку протягом навчального дня: а-г – час навчання; д-е – вільний час

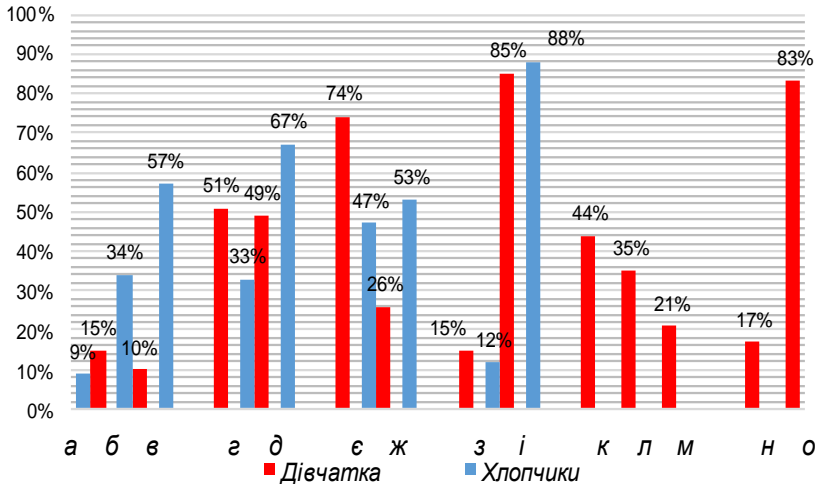
З метою визначити особливості формування складу комплектів шкільного форменого одягу та їх використання було проведено опитування серед 100 учнів молодшого та старшого шкільного віку шкіл міста Києва, їх батьків та педагогів. За результатами опитування

визначено, що однією з основних рекомендацій адміністрації навчальної установи стосовно шкільного одягу є дотримання певних кольорів, або кольорових комбінацій та варіантів комплектів костюму, що визначені саме навчальним закладом. Шкільний формений одяг в цьому разі виступає як дрес-код. Щодо термінів експлуатації шкільного форменого одягу результати опитування показали, що в середньому ці вироби використовуються від одного до двох років. Причини – зміни в розмірах та пропорціях дитини завдяки зростанню та зношуваність матеріалу. Стирання по площині (ласи) утворювалося в жакетах, піджаках на ділянці від ліктя до низу рукава та на штанах, сарафанах від лінії талії до лінії коліна (спереду і ззаду). Змінання найчастіше виникає по лінії грудей на ділянці пахових западин, по лінії талії, стегон та утворюються в жакетах, піджаках, блузках, сорочках та сарафанах.

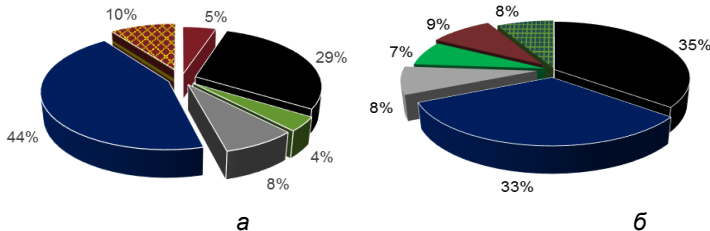
Результати анкетування показали, що дівчатка та хлопчики молодшої та старшої вікових груп надають перевагу комплектам шкільного форменого одягу в складі яких обов'язково повинні бути светри, джемperi та блузи/сорочки. Визначено, що при виборі джемперів та светрів трикотажних, як хлопчики так і дівчатка надають перевагу класичним моделям з вшивними рукавами, що кроєні з полотна або зв'язані на плоскофангових машинах. При виборі сорочок хлопчики надають перевагу класичним формам з невеликою кількістю конструктивно-декоративних елементів та оздоблення, а дівчатка – блузкам з довгими широкими рукавами, різноманітними комірами, рюшами і шльярками. При виборі штанів 70% хлопчиків та 58% дівчаток надають перевагу джинсам. Комплекти до складу яких входять жакети обирає 60% споживачів серед дівчаток молодшого шкільного віку, при цьому трикотажні жакети з цієї вибірки обирають 80%, а жакети з тканини – лише 20%. Аналіз результатів опитування показав, що відсоток хлопчиків молодшої та старшої вікових груп, що надає перевагу комплектам до складу яких входять жакети та піджаки, як з тканини так і з трикотажу не більше 20%, хоча на сьогодні саме цей вид асортименту є складовою до 90% усіх комплектів шкільного одягу для хлопчиків, що випускає вітчизняна промисловість. Серед асортименту форменого одягу для дівчат найбільший відсоток вибору у складі комплектів займають сарафани 47,6% та спідниці 45,3%, а найменший – сукні 7,1%.

Аналіз результатів опитування, щодо вибору силуетних форм та об'ємів виробів асортименту шкільного одягу (рис. 8) показав, що біля 85% респондентів як хлопчиків, дівчаток та їх батьків надають перевагу середньому ступеню об'ємності виробів. Результати аналізу показали, що вподобання дівчат та хлопчиків щодо силуетних форм джемпера або светра суттєво відрізняються, а при виборі жилета і жакета напівприлегло та блузок/сорочок прямого силуетів практично однакові. За результатами анкетного опитування визначено, що основними видами асортименту шкільного форменого комплекту, яким

надають перевагу споживачі є: для дівчаток: жакет, светр, джемпер, блузка, штани/джинси, сарафан, спідниця; для хлопчиків: светр, джемпер, сорочка, штани/джинси). При цьому найбільш прийнятні силуети для дівчат: прилягаючий, прямий та трапеція; для хлопчиків: напівприлеглий та прямий.

Рис. 8. Аналіз актуальних силуетних форм асортименту шкільного форменого одягу: а – светр/ джемпер прилеглого силуету; б – светр/ джемпер напівприлеглого силуету; в – светр/ джемпер прямого силуету; г – жакет напівприлеглого силуету; д – жакет прямого силуету; є – жилет напівприлеглого силуету; ж – жилет прямого силуету; з – блузки/ сорочки напівприлеглого силуету; і – блузки/ сорочки прямого силуету; к – сарафани/ сукні напівприлеглого силуету; л – сарафани/ сукні прямого силуету; м – сарафани/ сукні трапецеподібного силуету; н – спідниця пряма; о – спідниця "трапеція"

Рис. 9. Аналіз кольорових вподобань при виборі шкільного форменого одягу (діти молодшого, старшого шкільного віку): а – дівчаток; б – хлопчиків

З метою визначення вподобань школярів щодо кольорів у повсякденному шкільному форменому одязі в опитуванні були задані питання, щодо кольорових вподобань при виборі шкільного одягу. За результатами опитування визначено, що сьогодні більшість дітей та їх батьків надають перевагу форменому одягу синього, чорного та сірого кольорів (рис. 9). Одяг бордового та зеленого кольору сьогодні вибирають лише у випадках, коли ці кольори є обов'язковими для певного навчального закладу.

Аналіз результатів досліджень показав, що 35% респондентів надають перевагу двоколірним комплектам, в яких жакет, піджак, спідниця, штани або сарафан – одного кольору, светр, джемпер, сорочка, блузка або фуфайка – іншого кольору, 65% – триколірному комплекту, в яких штани, спідниця або сарафан – одного кольору, верхній плечовий виріб (жакет, куртка, джемпер, піджак) – другого, сорочка, блузка або джемпер – третього. У комплектах часто використовують штани та спідниці чорного кольору.

Висновки. Асортимент шкільного форменого одягу залишається актуальним та затребуваним на ринку України. Шкільний формений одяг може бути розглянутий у кількох аспектах: одяг для школи, що виконує функції соціалізації, об'єднання та ідентифікації учня; спосіб дисциплінування учнів; об'єкт формування естетичного смаку. Аналіз літературних джерел та проведені анкетні опитування підтвердили актуальність шкільного форменого одягу. При вирішенні питань, що пов'язані з дизайном сучасного шкільного форменого одягу потрібно враховувати багато факторів, серед яких психофізіологічний комфорт дитини та її вікові потреби. При визначенні поняття шкільного форменого одягу сьогодні можна виокремити декілька його значень: 1) уніформа (робочий одяг учня, одяг для навчання); 2) елемент корпоративної культури (ідентифікація приналежності до певного навчального закладу).

Проведені дослідження зразків та фотовідбитків шкільного одягу країн світу показали, що дизайн даних виробів базується: 1) на історичному шкільному форменому одязі, що «осучаснений» з урахуванням потреб школярів; 2) на національних традиціях; 3) на національно-релігійних традиціях; 4) на сучасних стилістичних рішеннях шкільного форменого одягу. Проведений аналіз пропорцій у комплектах форменого одягу, що представлений в Україні та в країнах світу визначив поширені співвідношення в шкільних формених комплектах хлопчиків та дівчаток: 2:3, 3:4, 7:8. Результати опитування серед учнів молодшого та старшого шкільного віку, їх батьків та вчителів дали змогу визначити оптимальний шкільний формений гардероб для дівчат та хлопчиків, його комплектність та силуетні форми, що складається з наступних виробів: джемпер, светр, блуза/сорочка, штани та/або джинси. Найпоширеніша кольорова гама шкільного форменого одягу на сьогодні в Україні – триколірні комплекти, де основним кольором

виступає синій, чорний або сірий колір в комбінаціях з іншими кольорами.

Література:

1. Айкян Д. А. Исследование рынка тематической школьной формы. *Международный научный журнал «Инновационная наука»*. 2015. №10. С. 240-241.
2. Баранец С.Н. Смысл для истории: о способах субъективной самореализации. *Человек и общество: на рубеже тысячелетий: Международный сборник научных трудов*. 2002. №. 11. С. 42-46.
3. Бессон Ж. Л. Мода. ООО «Издательство Астрель»: ООО «Издательство АСТ», 2000. 80 с.
4. Васильева О.С. Дизайн шкільного форменого одягу: функціональний та естетичний аспекти. *Art and Design*. 2019. №1(5). С.58-68.
5. Власова Т.А. Школьная форма в пространстве власти/знания. *Вестник Удмуртского университета*. 2009. №2. С.143-147.
6. Денисова О.И. Анализ зарубежного опыта введения школьного дресс-кода. *Образование и наука*. 2016. №. 9 (138). С. 136-152.
7. Камінська Н. М., Нікуленко С. І. Костюм в Україні від Київської Русі до XXI століття. *Золоті сторінки*, Харків. 2004. 208 с.
8. Кибалова Л, Гербенова М. , Ламарова О. Иллюстрированная энциклопедия моды. *Прага: Артия*. 1987. 608 с.
9. Колосніченко О. В., Пашкевич К. Л., Лозко Ю. Я. Художньо-образні особливості спецодягу в дизайні ХХ століття. *Art and design*. 2019. №1. С 66-74.
10. Луцева И. Влияние школьной формы на становление личностных качеств ученика. *Современная педагогика*. 2014. №7. С. 6-9.
11. Ніколаєва Т.І., Процик К.Л., Назарчук Л.В. Розробка моделей дитячого одягу на основі принципів біоніки і трансформації. *Вісник КНУТД*. 2011. №2. С. 178 – 184.
12. Паршутин И.А. Методы стимулирования учебной деятельности. *Справочник классного руководителя*, 2009. т.№4 .-С. 25-32.
13. Паршутин И.А. Форменная одежда как фактор изменения личности *Наука, сегодня, завтра: сборник статей аспирантов, молодых ученых и преподавателей*: в 3 т. Т. 2. Уфа: ОмегаСайнс. 2015. С. 200-204.
14. Скрипченко А. Школьная форма – традиции и современный взгляд. Актуальні проблеми сучасного дизайну: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: КНУТД, 2018. Т. 1. С. 402-405.
15. Савчин М.В., Василенко Л.В. Вікова психологія. *Київ: Академвидав*, 2005. 360 с.
16. Токмянина С.В. Дизайн в современном информационном обществе. *Дискурс-Пи*. Екатеринбург. 2002.№2 С. 28.

17. Craik J. (2003) The Cultural Politics of the Uniform. *Fashion Theory* №7. P. 127-147.
18. Kolosnichenko O.V., Ostapenko N.V., Kolosnichenko M.V. The development of new forms of special clothes by design projecting methods. *Vlakna and textile*. 2016. № 2. P.3-9.
19. Omelchenko G.V., Kolosnichenko M.V., Donchenko S.V., Pashkevich K.L. The Process of Designing the Children's Clothes for Trainings on Roller-Skates. *Fibres And Textiles*. 2016. № 4. P. 21-26.
20. Sanchez J., Yoxsimer A., Hill G. Uniforms in the Middle School: Student Opinions, Discipline Data, and School Police Data. *Journal of School Violence*. 2012. №11. P. 345–356.
21. Wade K.K., Stafford M.E. Public school uniforms: effect on perceptions of gang presence, school climate, and student self-perceptions. *Education and Urban society*. 2003. №35. P. 399–420.
22. Wilken I., Van Aardt A. School Uniforms: Tradition, benefit or predicament? *Education as Change*, 2012. №16, P.159-184.

SCHOOL CLOTHING DESIGN: HISTORY, TOPICAL TRENDS
VASYLIEVA Olena, OVCHAREK Vladimir, VASYLIEVA Irina

The article deals with the issues of school uniform design. The issue of school uniforms, on the example of Ukraine and the countries of the world, is researched and analyzed. The conditions of exploitation and deformation of school uniforms investigated. The analysis of consumer tastes conducted, in relation to an assortment and composition of ensembles of school service dress in Ukraine. Proportional harmonious correlations are certain in the complete sets of school service dress of Ukraine and world. The basic elements of school uniform ensembles and feature of their combining are certain.

Keywords: school uniform, design, comfort, harmonious proportions, color.